

Substantiva

označují jevy skutečnosti jako samostatná fakta,

tzn. označují osoby, zvířata, věci a jako substance pojaté děje a vlastnosti.

slovní druh: ohebný, plnovýznamový, ve větě má primárně funkci podmětu a předmětu

ml. kategorie: rod, (živ.), číslo, pád

typ deklinace: jmenná (substantivní), adjektivní (složená)

Dekl. typy jsou založeny na rodovém principu, řadí se k nim na základě koncovek Nsg. a Gsg.

Deklinace feminin

výběr obtížnějších jevů (variantní a dubletní tvary)

a) substantivní deklinace

1. vzor tvrdý: *žena*

kolísání mezi vzory *žena* a *růže*:

podvzor *skica* – D, Lsg. -e/-i (*Máňa, káča, gejša, ...*)

podvzor *sója* – N, A, V, Isg. vz. *žena*, v ostatních pádech tvary podle vz. *růže* (*Trója, Levoča, ...*)

substantiva *studna*, *berla* mají základní tvary podle vz. *žena*, ale jsou možné i paralelní tvary podle vz. *růže* (*studny/studně*)

2. vzor měkký: *růže*

podvzor: *ulice*

Gpl. **nulová koncovka** (zejm. domácí slova na -ice (*lavice, popelnice ...*) a jednotlivá neutv. jména (*košile, chvíle, míle, ...*)

Gpl. **-í/-Ø** (většina jmen přejatých na -ice a jména na -yně (*ambice, kuchyně, ministryně*))

3. vzory s koncovkou nulovou: *píseň* a *kost* (velká homonymie koncovek)

kolísání mezi vzory *kost* a *píseň*:

Gsg., N, A, Vpl. -i/-e (*stati/statě*)

Dpl. -em/-ím (*pamětem/pamětím*)

Lpl. -ech/-ích (*pamětech/pamětích*)

Ipl. *-mi/-emi* (*lod'mi/loděmi*)

pravidelná deklinace vz. *kost*: jména se sufixem *-ost* + *kost*, *věc*, *řeč* a v pl. *děti*

domácí zeměpisná jména: zakončená na *-v*, *-m* (vz. *kost*): v Gpl. *-i/-ě*
(*Břeclavi/Břeclavě*)

Pozor!

ruce, nohy – v sg. vzor *žena*, v deklinaci **duálové** tvary, jde-li o **názvy částí těla**
práce – vz. *růže*, D, L pl. spisovně *pracím*, *pracích*

Pomnožná substantiva

podle vz. *žena* některá zem. jména **na -y**:

Tatry, Čechy, Březiny atd., ale např. *Beskydy* podle vz. *hrad* (*Beskydům, Beskydách...*)

zeměpisná jména na *-ice*

Gpl. nulová koncovka (*Hranic*), v Dpl. *-ím/-ům* (*Hranicím/Hranicům*)

Vánoce, Velikonoce – nepravidelné tvary podle vz. *žen./muž.*

Dpl. *Vánocům*, Lpl. *Vánocích*, Ipl. *Vánoci/Vánocemi*

b) adjektivní deklinace

(*bytná, původčí, Veselá,...*)

Deklinace neuter

a) substantivní deklinace

1. vzor tvrdý: *město*

Lsg. **-ě(e)/-u**:

- koncovka **-ě(-e)** je vývojově starší (starší slov. zásoba: *v hnízdě*, u sufixu *-dlo*: *v divadle*, ustálené adverbialní výrazy: *na jaře / o jaru*)

- koncovka **-u** většinou u slov se sufixy *-stvo*, *-ko*, *-čko*, *-ivo* (*panstvu*, *jablku*, *městečku*, *barvivu*)

Lpl. **-ech, -ích/-ách, -ách**:

-ech: *divadlech*, *těstech*, *pásmech* ...

- dubleta **-ích/-ách**: u sufixu *-sko*, *-isko* (*střediscích/střediskách*)

- koncovka **-ách**: u zdobnělin: *o kolečkách* a u zakončení na veláru před koncovkou *-o* (*po tangách*, *po suchách*)

2. vzor měkký: *moře*

Gpl. **-í/-Ø**: koncovka nulová je u jmen se sufixem *-iště* (*sídlíšť*, kromě *hřišť/hřiští*)

3. vzor *stavení*: velká homonymie tvarů

4. vzor *kuře*: smíšený – část tvarů jako typ měkký, část jako typ tvrdý – názvy mláďat, nedospělých částí rostlin a některá další (*štěně*, *poupě*, *koště*)

Pozor!

oči, *uši*, *kolena*, *ramena* - v deklinaci v některých pádech **duálové** tvary, jde-li o **názvy částí těla**

zastarale *rámě* (vz. *kuře*)

léto – v pl. zkrácené tvary ve významu „roky“ (*mnoho let*), nezkrácené tvary ve významu roční období (*léta*, *létům*)

nebesa (vz. *město*), ale *na nebesích*

století – v pl. *století/staletí*

dítě – v sg. rod střední, v pl. rod ženský (vz. *kost*)

hrabě, *kníže* – v sg. maskulinum živ., v pl. neutrum (vz. *kuře*)

b) adjektivní deklinace

(*nájemné*, *školné*, ...)